

กำเนิดนามสกุลคนไทย:
การสถาปนาอำนาจปิตาธิปไตยในครอบครัวคนไทย
The Origin of Thai Surname:
Establishment of Patriarchal Power within Thai Family

ธนาย เจริญกุล^{1*}
Thanai Charoenkul^{1*}

¹ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200

¹ College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University, 10200, Thailand

* Corresponding author: E-mail: thanai@live.com

(Received: June 24, 2023; Revised: January 6, 2024; Accepted: January 16, 2024)

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ศึกษามาตรการบังคับใช้นามสกุลตาม พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ผ่านการวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในยุคแรกเริ่มของการบังคับใช้นามสกุล โดยอาศัยมุมมองว่าด้วยปิตาธิปไตยของ ลูซย์ อิริกาเรย์ (Luce Irigaray) นักปรัชญาแนวสตรีนิยมชาวฝรั่งเศส มาอธิบายเพื่อให้เห็นว่าการบังคับให้นามสกุลสืบทอดจากบิดาไปสู่ลูกชาย หรือญาติฝ่ายชายนั้น เป็นจุดกำเนิดของปิตาธิปไตยที่เริ่มต้นในระบบครอบครัว และ พ.ร.บ.ขนานนามสกุลยังเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสิ่งที่อิริกาเรย์เรียกว่า “อัตบุคคลเพศชาย” (Male Subject) ขึ้นในสังคมแบบชายเป็นใหญ่ แต่สำหรับความพยายามสถาปนาอัตบุคคลเพศชายในรัฐไทยนั้น กลับได้ช่วยเสริมสร้างอุดมการณ์ของรัฐแบบจารีตให้ยืนยาวไปตามการสืบทอดนามสกุลต่อไปด้วย

คำสำคัญ: นามสกุล ปิตาธิปไตย รัฐชาติ รัชกาลที่ 6 ลูซย์ อิริกาเรย์

Abstract

This article has studied surname enforcement according to the Surname Act, B.E. 2456, in the early days of enforcing surnames, through analyzing historical evidence and related documents, based on the patriarchal outlooks of Luce Irigaray, a French feminist philosopher to explain how that forcing of the surname inherited from fathers to sons or male relatives becomes the origin of patriarchy in the family system. However, the Surname Act was also the starting point for creating what Irigaray called a “Male Subject” in a patriarchal society. But for the attempt to establish a male identity in the Thai state, it has rather helped strengthen the ideology of the traditional state to be embedded in the modern state to be inherited by inheriting the surname.

Keywords: Surname, Patriarchy, Nation-State, King Rama VI, Luce Irigaray

บทนำ

บทความชิ้นนี้จะได้นำแนวคิดว่าด้วยปิตาธิปไตย (Patriarchy) ของ ลูซย์ อิริกาเรย์ (Luce Irigaray) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทบทวนสถานการณ์เมื่อเริ่มแรกบังคับใช้นามสกุลตาม พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2486 เพื่อชี้ชวนให้เห็นการสร้างอัตบุคคล (subject) หรือความเป็นพลเมืองสยาม ในยุคของการก่อร่างสร้างรัฐสมัยใหม่ ว่าได้ใช้นามสกุลเป็นเครื่องมือในการรักษาอุดมการณ์ของรัฐแบบจารีตเอาไว้ได้อย่างไร พร้อม ๆ กับการสร้างอัตบุคคลเพศชาย (Male Subject) ขึ้นมาใหม่ เพื่อตอบสนองอุดมคติอันจำเป็นต่อรัฐประชาชาติ

วัตถุประสงค์

บทความชิ้นนี้จะศึกษาช่วงเวลาของการเริ่มต้นบังคับใช้นามสกุลโดยรัฐไทยในฐานะกลไกทางอำนาจ อันกระทำต่อปัจเจกบุคคลและครอบครัว โดยนำแนวคิดทฤษฎีสตรีนิยมฝรั่งเศสว่าด้วยความแตกต่างระหว่างเพศ (Sexual Differences) ของลูซย์ อิริกาเรย์ ที่สังคมไทยยังไม่คุ้นเคยมาศึกษาปรากฏการณ์ในอดีต

ระเบียบวิธีการวิจัย

ผู้เขียนได้ใช้วิธีศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) โดยค้นคว้าและศึกษาจากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติด้วยการจดทะเบียนนามสกุล รวมเอกสารร่วมสมัยอื่น ได้แก่ บทพระราชอินพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ ยังมีเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ โดยใช้การอธิบายเป็นลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

สรุปผลและอภิปรายผล

เนื้อหาในบทความนี้ได้อาศัยแนวคิดด้วยปิตาธิปไตยของลูซี อิริกาเรย์ (Luce Irigaray) นักปรัชญาสตรีนิยมชาวฝรั่งเศสมาเป็นกรอบในการพิจารณาการบังคับใช้นามสกุลของคนไทย ผ่าน พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ในอดีต ซึ่งถอดแบบมาจากธรรมเนียมชื่อบุคคล (Naming Practice) ของชาวยุโรปตะวันตก ทั้งนี้ อิริกาเรย์ได้วิพากษ์ปรัชญาและวัฒนธรรมตะวันตกมาตลอด โดยเชื่อว่าระบบปรัชญาและวัฒนธรรมจากโลกตะวันตกเป็นวาทกรรมของเพศชาย และยังกีดกันเพศหญิงไปพร้อมกันด้วย ทฤษฎีใด ๆ อันว่าด้วยอัตบุคคล (Subject) จึงมักสอดคล้องกันกับความเป็นชาย [1] หรือสร้างได้เพียงอัตบุคคลเพศชายเท่านั้น จนอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาตะวันตกล้มเหลวในการสร้างทฤษฎีว่าด้วยความเป็นอัตบุคคล (Subjectivity) ที่ยืนยันว่าบุคคลดำรงเพศอยู่เสมอ (Sexed Subject) อันมีพื้นฐานจากความแตกต่างระหว่างร่างกายของเพศชายและหญิง ซึ่งเป็นความแตกต่างขั้นพื้นฐานที่สุดของมนุษย์ จนทำให้สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มีมโนทัศน์แบบเพศเดียว (Monosexual) หรือเกิดอัตบุคคลที่มีเพียงหนึ่งเพศ (One-subject) นั่นคือเพศชาย มีใช้สองเพศ (Two-subject) โดยอิริกาเรย์มักอธิบายปรากฏการณ์นี้ ด้วยคำศัพท์เฉพาะตัวจนรู้จักกันดีกล่าวคือ วัฒนธรรมตะวันตกนั้นเป็นวัฒนธรรมในแบบ hom (m) osexual ซึ่งผู้ชายเป็นฝ่ายแลกเปลี่ยนสินค้าและผู้หญิง [2] ทั้งนี้สังคมที่มีอัตบุคคลเพียงเพศเดียวและเพศชาย (one-male subject) นั้น เกิดจากพื้นฐานวิธีคิดแบบมนุษยนิยมฝ่ายเสรีนิยม (Liberal Humanist Subject) ซึ่งเชื่อว่าอัตบุคคลนั้นเกิดจากตัวตนที่เป็นปัจเจกภาพ (Individual Self) มีลักษณะเป็นหน่วยชีวิตอันสมบูรณ์ (Atomistic) มีเจตจำนงเสรี (Freewill) และยังเป็นผู้ดำรงอยู่เหนือสถาบันทางสังคมและความผูกพันใด ๆ [3] รวมทั้งร่างกายมนุษย์เองด้วย

วิธีคิดในแบบเสรีนิยมพยายามจะวาดอ้างว่าได้สร้างมนุษย์ที่เป็นกลาง (Neutral) ซึ่งมีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ทุกหน่วย แต่ทว่าความพยายามสร้าง “มนุษย์สากล” (Universal Human) ดังกล่าว เป็นแค่เพียงความพยายามอำพรางความแตกต่างของอัตบุคคล เพราะอัตบุคคลที่อ้างว่า “เป็นกลาง” ดังกล่าว ครอบคลุมเฉพาะเพียงคนผิวขาว เพศชาย มีอารยธรรม เป็นชนชั้นกลาง มีการศึกษา ดำรงเพศวิถีแบบหญิง-ชาย (Heterosexual) ยึดถือเหตุผล และเป็นคนสมประกอบ [4] ผู้อยู่นอกเหนือจากนี้ถือว่า “เป็นอื่น” (Others) ย่อมถูกผลักออกไปจากศูนย์กลางของสังคม ในกรณีทางเพศนั้น แนวคิดเสรีนิยมเชื่อว่าความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อปฏิบัติต่อบุคคลราวกับเขานั้น “ปลอดเพศ” จนเป็นประหนึ่งมนุษย์สากลซึ่งเสมอเหมือนกัน (Neutral) ซึ่งแตกต่างจากอิริกาเรย์ที่เห็นกลับกันว่า ความเป็นธรรมจะเกิดขึ้นเนื่องด้วยปฏิบัติต่อมนุษย์ไปตามเพศ (Sexed subject) ของเขา/เธอที่แตกต่างกัน ด้วยแนวคิดดังกล่าวจึงไม่มีมนุษย์ที่ปลอดเพศ หรือไร้เพศโดยเด็ดขาด อัตบุคคลในสังคมจึงย่อมประกอบด้วยสองแบบ (Two-subject) ที่ไม่อาจลดรูปเหลือเพียงหนึ่ง (One-subject) ได้เสมอ อิริกาเรย์จึงเป็นตัวแทนของนักทฤษฎีอันโดดเด่นในเรื่องแนวคิดความแตกต่าง

แห่งเพศ (Sexual difference) ของสตรีนิยมสำนักฝรั่งเศส² [5]

ภายใต้วาทกรรมดังกล่าว เพศชายได้สร้างอำนาจและภาพตัวแทน (Representation) โดยจัดวางให้เพศชายเป็นองค์ประธาน (Subject) และเป็นสากล (Universal) พร้อมแสดงให้เห็นทัศนะแบบผู้ชายเป็นศูนย์กลาง (Phallocentric) ที่คอยกำหนดทุกสรรพสิ่ง (รวมทั้งผู้หญิง) ว่าต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับผู้ชาย เพื่อให้ผู้ชายครอบครองอัตบุคคล (Subject) ณ ศูนย์กลาง พร้อมกับปฏิเสธความเป็นอัตบุคคลของผู้หญิง (Female Subjectivity) เพื่อผลักไสให้เธอไปสู่สถานะของรูปวัตถุ/ผู้ถูกกระทำ (Object) โดยอิริกาเรย์ได้เสนอสิ่งที่เรียกว่า “กระบวนการสร้างภาพสะท้อนตัวตน” (Specularisation) ซึ่งเป็นกลไกของการก่อรูปอัตตา (Ego) โดยเฉพาะตัวตนในทางเพศ (Sexed Embodiment) ที่เกิดจากการสะท้อนภาพตัวตนผ่านกระจกเงา (Mirroring Process) การฉายภาพ (Projection) ตัวตนในกระจกเงาเป็นการผลักดันหรือสร้างความเป็นอัตบุคคล (Subjectivity) ตามแนวทางทฤษฎีจิตวิเคราะห์ สำหรับอิริกาเรย์แล้วกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นได้เฉพาะเพศชายเท่านั้น ความเป็นอัตบุคคลของเพศชาย (Male Subjectivity) ที่ปรากฏภาพสะท้อนตัวตนบนกระจกเงา สามารถสร้างตัวตนอันเป็นหนึ่งเดียว (Unified Self) หรือก่อเกิดปัจเจกภาพได้สำเร็จ อุปมาว่าด้วยกระจกทำให้อัตบุคคลเพศชายสามารถฉายภาพตัวตน (Ego) รวมทั้งแรงปรารถนาของตัวเองออกไปยังโลกรอบตัวได้ ส่วนผู้หญิงนั้นเป็นเพียงวัตถุหรือสสาร (The matter) ที่ประกอบกันเป็นบานกระจกเงาที่คอยเกื้อกูลผู้ชาย และได้ซ่อนเร้นภาพสะท้อน (Reflection) ของเธอไว้ ดังนั้นเธอจึงไม่อาจมองเห็นตัวเองได้ อัตบุคคลเพศชายจึงได้สร้างโลกอันเป็นเนื้อเดียว (Sameness) ขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงจึงไม่เคยปรากฏว่าเป็นอัตบุคคลโดยสมบูรณ์ กระจกเงาจึงเป็นเพียงการแสดง (Display) ถึงความเป็นผู้ชำนาญ/ความเป็นเจ้านาย (Mastery) โดยไม่อาจมองเห็นความแตกต่าง (Difference) ได้ เพราะถ่ายสะท้อนได้แต่อัตบุคคลแบบเดียวกัน (Self-same Subject) [6]

สืบเนื่องจากการสร้างความเป็นอัตบุคคลชายข้างต้น อิริกาเรย์ได้ระบุชัดเจนว่า วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตยเกิดขึ้นเมื่อการสืบวงศ์สกุล (Genealogy) ทั้งของชายและหญิงถูกยุบรวมเหลือเพียงการสืบวงศ์ตระกูลเพียงฝ่ายเดียว นั่นคือฝ่ายชาย (Paternal Genealogy) โดยยอมรับนับถือการลำดับวงศ์ตระกูลจากบิดาสู่บุตรชายว่าเป็นแกนหลักของสังคม รวมทั้งการประชันแข่งขันกันระหว่างพี่น้องชายด้วย [7] อันหมายถึงการยอมรับสายสัมพันธ์กับทางฝ่ายบิดาอย่างเป็นทางการ ให้เข้ามาทดแทนความสัมพันธ์ทางร่างกายกับแม่ตั้งแต่แรกเกิด หรือยิ่งไปกว่านั้นคือการเข้ามาแทนที่มดลูกของแม่ โดยอิริกาเรย์ยกตัวอย่างนิทานเรื่องถ้ำของเพเลโดมาตีแฉให้เห็นว่า การปลดปล่อยตัวมนุษย์ออกจากถ้ำเพื่อไปหาแสงสว่างเบื้องนอก คือการปฏิเสธครรภ์หรือมดลูกของมารดา หรือปฏิเสธภาพตัวแทน (Representation) อันใดทั้งหมดที่ผูกพันกับความเป็นแม่

ทั้งนี้ ภายใต้คำอธิบายถึงกำเนิดระบอบปิตาธิปไตยของอิริกาเรย์ ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่า พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ของไทย ได้สถาปนาธรรมเนียมใหม่ นั่นคือกำหนดให้การสืบสายโลหิตทางฝ่ายชายเป็นการสืบสายเลือดที่ต้องต้องอย่างเป็นทางการ โดยบัญญัติกฎหมายรับรองไว้ “สายสัมพันธ์” ระหว่างผู้ชายแต่ละรุ่น อันถูกนามสกุลร้อยโยงเข้าด้วยกัน จนเข้ามาแทนที่ความสัมพันธ์ความระหว่างแม่กับลูก ๆ ผ่านร่างกายผ่าน “สายสะดือ” จากแม่ถึงลูกเมื่อแรกกำเนิด

² แนวคิดความแตกต่างแห่งเพศ (Sexual difference) มักถูกระบุว่ากำเนิดจากสำนักคิดโครงสร้างนิยมฝรั่งเศส (French Structuralism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักทฤษฎีสตรีนิยมหญิงฝรั่งเศส ซึ่งงานของลูซีย์ อิริกาเรย์นั้นโดดเด่นสุด ขณะที่นักทฤษฎีสตรีนิยมที่เชื่อในแนวคิดเพศสถานะ (Gender) นั้น คือนักวิชาการจากสหรัฐฯ เป็นหลัก นักทฤษฎีความแตกต่างแห่งเพศเชื่อว่า “เพศ” ถูกกำหนดด้วยกระบวนการของจิตไร้สำนึก (Unconscious Process) ขณะที่ “เพศ” ของนักวิชาการสหรัฐฯ ถูกประกอบสร้างโดยสังคมและวัฒนธรรม ดู [5].

คำสั่งของอาณาจักรนี้ได้บัญญัติไว้ว่า เมื่อได้ตั้งชื่อเฉพาะ (Nom) ให้แก่เด็กแล้ว ชื่อนั้นจะ
ได้เข้าไปแทนที่สัญลักษณ์แห่งกำเนิดอันเปลี่ยนรูปมิได้ นั่นคือ สะดือ (Nombri) ชื่อสกุลหรือแม้แต่
ชื่อตัวหรือชื่อลูกตั้งไว้แล้ว จะกลายเป็นสิ่งที่มาทดแทนป้ายชื่อระบุตัวตนแต่เริ่มแรกที่โดนถอดออก
ไป กล่าวคือ ผลเป็นที่เกิดจากการตัดสายสะดือ ชื่อสกุลหรือแม้แต่ชื่อตัวจะเลื่อนไหลเข้าสู่สวมทับ
ร่างกายประหนึ่งเสื้อผ้า ไม่ต่างจากป้ายชื่อระบุตัวตนภายนอกร่างกาย [8]

ราชอาณาจักรสยามได้เปิดพื้นที่หรือกำหนดสนามของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้ชายขึ้นมา
นั่นคือวงศาวินัยหรือการสืบสายสกุลข้างบิดา (Paternal Genealogy) ที่มาพร้อมกับธรรมเนียมชื่อบุคคล
(Naming Practice) แบบแผนใหม่ ที่ไม่เคยมีมาก่อน นั่นคือ “นามสกุล” ในที่นี้ผู้วิจัยได้พิจารณาว่าการกำหนด
ให้อัตบุคลสยามใช้นามสกุลนั้นถือเป็น “กระบวนการสร้างภาพสะท้อนตัวตน” นามสกุลถือเป็นเงาสะท้อนที่
แสดงให้เห็นความปรารถนาอันแรงกล้า ที่จะสืบทอดการดำรงอยู่ของวงศ์ตระกูลให้ยืนยาวนาน ซึ่งหนึ่งใน
ตระกูลเหล่านั้นคือ “ราชวงศ์จักรี” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ให้กำเนิดนามสกุลผ่าน
กฎหมายฉบับนี้นั่นเอง [9]

ด้วยเหตุนี้จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า “ภาษา” โดยเฉพาะ “ภาษาเขียน” เป็นเครื่องมือสำคัญในการจด
ทะเบียนนามสกุลตามกฎหมายขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ดังนั้น “ภาษา” จึงเป็นตัวแทนระบบสัญลักษณ์ของ
ฝ่ายพ่อ เด็กเติบโตขึ้นมาใน “นาม (สกุล)” ของบิดา ซึ่งแทรกตัวเข้ามาระหว่างความสัมพันธ์แม่กับลูก ซึ่งดำเนิน
มาตั้งแต่ความสัมพันธ์จากทารกในครรภ์ ซึ่งมีใช้ความสัมพันธ์ทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง
“เรา” (แม่) และตัวตนภายในเรา (ทารกในครรภ์) ที่สื่อสารกันด้วย “เสียง” อันเป็นสัมผัสระหว่างจิตวิญญาณ
มิใช่คำพูด ภาษา หรือเหตุผล (Logos) รวมทั้งภาษาแบบผู้ชาย [10] แต่เมื่อเจริญเติบโตขึ้น เด็ก ๆ จำต้องผละ
ออกจากความสัมพันธ์กับแม่ เพื่อก้าวเข้าสู่ชีวิตในทางสังคมหรืออารยธรรม “นามสกุล” ของบิดาจึงเป็นหนึ่ง
ในองค์ประกอบทางภาษา หรือเป็นรูปสัญลักษณ์ให้เด็กตระหนักในตัวตน และประกอบสร้างความเป็นอัตบุคคล
(Subjectivity) ของตัวเองขึ้น ด้วยการเรียนรู้ผ่านภาษามนุษย์ กลไกดังกล่าวนี้ เด็ก ๆ ไม่อาจปฏิเสธได้เพราะ
จำต้องเรียนรู้ตัวเอง โลก และผู้อื่น [11]

จากสมมติฐานข้างต้น ผู้วิจัยตระหนักว่า พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ได้สร้างระบบสัญลักษณ์
เพื่อระบุอัตลักษณ์บุคคลแบบใหม่ขึ้น แทนการ “สัณเฑาะ” ในอดีต ซึ่งค่อย ๆ สูญสลายไปกับระบบไพร่³ [12]
เพื่อสร้างตัวตน “คนสมัยใหม่” (ซึ่งประกอบด้วยชื่อบุคคลและชื่อสกุล) ให้เกิดขึ้นกับบุคคลสัญชาติไทยในช่วง
ก่อสร้างรัฐประชาชาติ พร้อมกลับสร้างหน่วยสังคมที่เรียกว่า “ครอบครัว” ขึ้น⁴ [13] และยังเป็นการสถาปนา
ครอบครัวในแบบปิตาธิปไตยอย่างเป็นทางการอีกด้วย เพราะได้สร้างการสืบวงศ์ข้างบิดา (Paternal Genealogy)
ตามนิยามของอิริกาเรย์ซัน ผู้วิจัยได้ทบทวนสถานการณ์เมื่อเริ่มบังคับใช้นามสกุลในอดีต ผ่านหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์โดยนำมาอภิปรายภายใต้กรอบแนวคิดข้างต้น เพื่อชี้ให้เห็นการสร้างอัตบุคคล (Subject) หรือ
ความเป็นพลเมืองสยาม ที่เกิดขึ้นในยุคของการก่อร่างสร้างรัฐสมัยใหม่ ไปพร้อม ๆ กับความพยายามรักษา
อุดมการณ์ของรัฐแบบจารีตที่เป็นสังคมแบบมีช่วงชั้น รวมทั้งการสร้างอัตบุคคลแบบใหม่ขึ้นมาในแบบของอัต
บุคคลเพศชาย เพื่อตอบสนองอุดมคติใหม่ ๆ อันจำเป็นต่อรัฐประชาชาติ เช่น ความเจริญรุ่งเรือง หรือให้ชาย

³ รัชกาลที่ 6 ทรงยกธรรมเนียม “เลกสม” ในอดีต ซึ่งเป็นการรวมคนว่าเป็นข้าในกรมเดียวกัน ว่าไม่ต่างจากธรรมเนียมการรวม
คนด้วย “แซ่” แบบคนจีน ซึ่งเป็นธรรมเนียมของคนสมัยเก่า ดู [12]

⁴ ความเข้าใจของคนไทยที่ว่า “ครอบครัว” หมายถึงคนร่วมสายเลือดหรือเป็นญาติกัน เป็นแนวคิดที่เพิ่งเกิดได้ไม่นานนัก ดู [13]

เป็นใหญ่เหนือหญิง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมิได้เป็นคนแรกที่ศึกษา พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 และพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 6 ในการให้กำเนิดนามสกุล โดยธนศ วงศ์ยานนาวา [14] ชี้ให้เห็นว่าระบบนามสกุลที่เกิดขึ้นใหม่นั้นเป็นระบบการจัดจำแนกประเภท (Classification) บุคคลแบบใหม่ ที่ช่วยลดทอนอำนาจทางการเมืองหรือเครือข่ายอำนาจของ “กรม” หรือขุนนางยุคเก่า ที่ดำเนินผ่านการจัดการบุคคลใต้ปกครองในระบบไพร่ โดยนอกจากนั้นแล้ว นามสกุลได้เริ่มนิยามครอบครัวให้อิงกับความสัมพันธ์ทางสายเลือด เนื่องจากคนไทยอาจสร้างสายสัมพันธ์แบบ “เครือญาติเทียม ๆ” ได้ไม่จำกัด เพียงแค่อยู่อาศัยได้หลังคาเดียวกัน หรือผ่านคำเรียกเครือญาติ เช่น “พี่” หรือ “น้อง” เป็นต้น เมื่อความสัมพันธ์ทดแทนเหลือเพียงสายเลือดแล้ว ก็ย่อมจำกัดเครือข่ายอำนาจแบบผู้ใหญ่อุปถัมภ์ผู้น้อยไปโดยปริยาย ธนศยังบรรยายถึงพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 6 ในการให้กำเนิดครอบครัวว่า ผู้ที่สังกัดครอบครัวเดียวกันย่อมเกิดความสัมพันธ์อันใกล้ชิด เพราะนามสกุลอิงกับความเสมอภาค และเป็นต้นแบบของโมเดลจิตระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ที่มีได้เกี่ยวพันกับการรับทาสศึกษาตามระบบการจัดจำแนกประเภทแบบ “เลกสม” ซึ่งเป็นการจัดกลุ่มคนตามผู้ที่ป็นหัวหน้าหรือเจ้าสังกัดอีกต่อไป นามสกุลจึงเป็นกลไกทางการเมืองชนิดใหม่เพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับชาวสยาม แต่กลับแบ่งแยกระหว่างครอบครัวหรือตามชาติกำเนิดให้เด่นชัดกว่าที่เคย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรัชกาลที่ 6 ได้สถาปนา “นามสกุลพระราชทาน” ขึ้น ก็ได้กลายเป็นเหมือนเครื่องหมายบ่งชี้ชนชั้นอภิสิทธิชน และสะท้อนภาพของผู้สามารถเข้าถึงศูนย์กลางอำนาจได้ไม่มากนัก

ว่านามสกุลในฐานะกลไกทางการเมืองตามที่ธนศนำเสนอ นั้น อ้างอิงข้อมูลเฉพาะบทพระราชนิพนธ์ “เปรียบเทียบนามสกุลกับเชื้อแซ่” และกฎหมายขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายรัฐ และยังขาดมิติเรื่องเพศสถานะ (Gender) รวมทั้งสะท้อน “เสียง” จากผู้ถูกบังคับใช้ อันเนื่องจากการสถาปนาระบบนามสกุลได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่น่าสงสัยว่าเป็น “เรื่องส่วนตัว” ของคนในครอบครัว โดยปรากฏเป็นหลักฐานเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ที่ผู้วิจัยมุ่งหมายนำเสนอข้อมูลส่วนนี้ให้ปรากฏต่อไป

ก่อนเกิดนามสกุล: การเมืองเรื่องครอบครัวภายใต้แรงกดดัน

พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อาจเป็นหนึ่งในเครื่องมือเพื่อดำเนินงานแรงกดดันของจักรวรรดินิยม เพื่อใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ตัวตนคนสยามว่าเป็นชาติที่เจริญแล้ว เทียบเท่ามหาอำนาจตะวันตก ในฐานะพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 6 ย่อมสำนึกพระองค์ว่า จำต้องอำนวยความสะดวกและสร้างความก้าวหน้าอันศิวิไลซ์ให้แก่สังคม เพราะพระมหากษัตริย์คือเสาหลักในการปกครองเป็นผู้มีหน้าที่ที่จะกำหนดวิถีทางประวัติศาสตร์ให้ก้าวหน้าเป็นเส้นตรงสู่อนาคต ควบคู่ไปกับการสืบทอดราชวงศ์จักรีให้ยืนยาวตามการสืบสายโลหิต [15] หนึ่งในความศิวิไลซ์นั้นก็คือแรงกดดันให้สยามยกเลิกธรรมเนียมครอบครัวแบบ “ผัวเดียวหลายเมีย” ซึ่งเริ่มต้นจาก “ภายนอก” อันได้แก่ประเทศจักรวรรดินิยมทั้งหลาย และต่อมาก็จาก “ภายใน” อันได้แก่ชนชั้นกลางที่เริ่มปรากฏตัวขึ้น ตามการคลี่คลายและเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบรัฐจารีตเป็นลำดับ

กฎหมายผัวเดียวเมียเดียวเข้ามาสู่พระราชอำนาจของรัชกาลที่ 6 ใน พ.ศ.2456 ปีเดียวกับการประกาศใช้ พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 อย่างประจวบเหมาะพอดี กรมพระสวัสดิ์ดิวันวิศิษฎ์ อธิบดีศาลฎีกา ในฐานะผู้รับผิดชอบแปลร่างกฎหมายครอบครัวที่กรรมการร่างกฎหมายชาวต่างชาติกร่างขึ้นเป็นภาษาอังกฤษให้เป็นภาษาไทย ได้ทำบันทึกลงวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2456 กราบบังคมทูลให้ยกเลิกกฎหมายเก่า

“ผัวเดียวหลายเมีย” อันล้าสมัยเสีย หากสยามยังยอมรับกฎหมายที่ยินยอมให้มีเมียน้อยต่อไป ก็จะเป็นเหตุให้ต่างประเทศตำหนิเอาได้ว่า ประเทศเรามีภูมิธรรมต่ำต้อย ไม่เสมอภาคเท่าเทียมกับประเทศตะวันตก แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชบัญญัติคัดค้านกลับไปว่า จะถือว่าสยามมีภูมิธรรมหรือวัฒนธรรมต่ำกว่าประเทศตะวันตกมิได้ เพราะพุทธศาสนาไม่ห้ามธรรมเนียมมีเมียหลายคน หากเรายอมรับเช่นนั้นก็เท่ากับยอมรับว่าภูมิธรรมแห่งพระพุทธศาสนาต่ำต้อยกว่าคริสต์ศาสนา สุดท้ายแล้วพระองค์ก็ยังยืนยันว่า หากรับรูปแบบครอบครัว “ผัวเดียวเมียเดียว” มาใช้ทางรูปนัย ก็จะกลายเป็น “กฎหมายลวงโลก” ไปเสีย เพราะไม่อาจปฏิบัติได้จริง แต่สุดท้ายทรงยอมรับว่า หากต้องรับธรรมเนียมครอบครัวแบบตะวันตกมาใช้ด้วยเหตุทางการเมืองเสียแล้ว ก็ควรวางหลักการให้เหมาะสมและสะดวกแก่คนหมู่มาก วิวาทะดังกล่าวจบลงด้วยมติที่ประชุมเสนาบดีวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2456 ให้ทอดเวลาตัดสินใจออกไปก่อน และสุดท้ายเรื่องก็เงียบหายไปจนสิ้นรัชสมัย [16]

อย่างไรก็ตาม ในช่วงก่อนถึงวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2456 เพียงไม่กี่เดือน รัฐบาลในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ประกาศใช้ พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ลงในราชกิจจานุเบกษาวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2455 และให้บังคับใช้เป็นกฎหมายในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2456 (แม้ภายหลังจะเลื่อนออกไปก็ตาม) ที่สำคัญก็ถือเป็นการประกาศบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวพร้อมกับ พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ.2456 จนทำให้ความเป็นคนไทย/สยามและนามสกุลของอัตบุคคลชาวไทยเกิดขึ้นพร้อมกัน

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวปฏิเสธกฎหมายผัวเดียวเมียเดียว ที่ถูกยกย่องขึ้นบ้างแล้วจากกรรมการร่างกฎหมายชาวต่างชาติ ทั้งทรงทราบดีว่า สถานะของผู้หญิงคือหนึ่งในดัชนีวัดความศิวิไลซ์ของประเทศ [16] ทว่ากฎหมายขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ซึ่งได้ประกาศใช้ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกับการยับยั้งกฎหมายผัวเดียวเมียเดียวนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานใด ๆ ว่าเคยถูกยกย่องเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่นใด จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นกฎหมายที่ปลอดจากอำนาจจักรวรรดินิยมในระดับหนึ่ง เมื่อพิจารณากฎหมายฉบับนี้ไปพร้อมกับบทพระราชนิพนธ์ “เปรียบเทียบสกุลกับชื่อแซ่” พระองค์เชื่อว่า พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 จะทำหน้าที่เป็น “กฎหมายครอบครัว” ได้อย่างก้าวหน้า ทันสมัย และนำพาประเทศไทยสู่ความศิวิไลซ์ไม่แพ้กฎหมายครอบครัว “ผัวเดียวเมียเดียว” เลย

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเจริญเติบโตและเล่าเรียนในประเทศอังกฤษ ย่อมคุ้นชินและซึมซับธรรมเนียมของประเทศเจ้าอาณานิคมตั้งแต่พระเยาว์ จึงเลือกธรรมเนียมชื่อบุคคลดังกล่าว “นำเข้า” มาใช้ในสยาม และเพื่อใช้เป็นเกณฑ์วัดความเจริญก้าวหน้าของสังคมไทย โดยเลือกใช้วิธีบัญญัติเป็นกฎหมายเฉกเช่นกฎหมาย “ผัวเดียวเมียเดียว” ซึ่งกำลังยกย่องในต่อนั้น ด้วยเหตุนี้ครอบครัวจึงเป็น “เวที” ของการต่อรองต่อการสร้างสถานะความเป็นสมัยใหม่ ที่ “คนใน” เลือกหยิบใช้เครื่องมือที่เป็นของประเทศจักรวรรดิมาใช้งานเสียเอง จนเกิดเป็นเงื่อนไขที่ Tamar Loos เรียกว่า “สภาวะสมัยใหม่ทางเลือก” (Alternative Modernity) นั่นเอง [17]

กำเนิดนามสกุล: วาทกรรมว่าด้วยความเจริญ

งานเขียนชิ้นสำคัญและเป็นชิ้นเดียวที่ช่วยอธิบายขยายความการบัญญัติกฎหมายขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็คือ บทพระราชนิพนธ์เรื่อง “เปรียบเทียบสกุลกับชื่อแซ่” โดยพระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าการใช้นามสกุลเป็นธรรมเนียมของหมู่ชนผู้เจริญรุ่งเรืองแล้ว พร้อมอาศัยความรู้

ทางชาติพันธุ์วรรณาตามแบบจักรวรรดินิยมในยุคนั้น หรือ “ความรู้ทางโลก” มาอธิบายถึงความจำเป็นของการบังคับใช้นามบุคคลแบบใหม่ ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการยกเหตุผลเพื่อปกป้องครอบครัว “ผัวเดียวหลายเมีย” ที่ยังอิงกับภูมิธรรมทางพระพุทธศาสนา ความเจริญรุ่งเรืองหรือความศิวิไลซ์ใน “เปรียบนามสกุลกับชื่อแซ่” จึงมีการดำรงอยู่ในศูนย์กลางแห่งจักรวาลวิทยาแบบฮินดู-พุทธ แต่ดำเนินไปเป็น “เส้นตรง” ตามทฤษฎีวิวัฒนาการของวิชามานุษยวิทยา โดยพระองค์ถึงกับทรงนามปากกาในบทความนี้ว่า “ไทยศรีวิไลย์” อีกด้วยการที่คนหลาย ๆ คนได้รวมกันเข้าตั้งเป็นคณะ ซึ่งจีนเรียกว่า “แซ่” สก๊อตเรียกว่า “แคลน” และอังกฤษเรียกว่า “ไทรบ์” ได้บังเกิดขึ้นในสมัยเมื่อคนยังไม่ถึงซึ่งความรุ่งเรือง (ซิวิไลซ์) บริบูรณ์ ยังไม่รู้จักรักชาติธรรมจริยาอันมีเมตตาต่อกันเป็นที่ตั้ง ยังต่างคนต่างรบพุ่งฆ่าฟันกันเพื่อแย่งอาหารกันกินแย่งที่กันอยู่ และแย่งชิงผู้หญิงกัน [12]

หลักหมายหนึ่งในการแบ่งแยกกลุ่มคนที่ยังไม่เจริญรุ่งเรืองของพระองค์ ด้วยองค์ความรู้จากตะวันตกก็คือ “แย่งชิงผู้หญิงกัน” จนดูเหมือนว่าสอดรับไปกับจุดเริ่มต้นปิตาธิปไตยของอิริกาเรย์ กล่าวคือการพรากผู้หญิงจากมารดาและครอบครัวเพื่อสืวงศาคนชาติ (Genealogy) ของฝ่ายสามี โดยเริ่มแรกนั้นจะถูกทำให้เข้าใจว่าเป็นการลักพาตัว หรือชักพาผู้หญิงไปโดยชายคนรัก (Man-lover) ขณะสงครามหรือการรบพุ่งฆ่าฟันระหว่างผู้ชายก็เป็นเพื่อยึดคืนผู้หญิงที่ถูกปล้นชิงตัวไป เพื่อนำเธอกลับคืนสู่ชุมชนแรกเกิดของเธอ [8] ด้วยเหตุนี้ระบบสังคมจึงกำหนดให้ผู้หญิงเป็นวัตถุหรือผู้ถูกรับการกระทำ ส่วนผู้ชายเป็นองค์ประธาน ผู้กระทำ หรืออัตบุคคล

ใน “เปรียบนามสกุลกับชื่อแซ่” รัชกาลที่ 6 ทรงพยายามโน้มน้าวชักจูงว่า “แซ่” ของคนจีนนั้นเป็นเครื่องหมายแสดงความลำหลัง เป็นธรรมเนียมของคนรุ่นเก่าที่นิยมชองสมรวมตัวเป็นพวกเดียวกัน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่มิได้เป็นคนร่วมสายโลหิตเดียวกัน หรือเป็นญาติกันแต่อย่างใด พวกเขาเหล่านั้นจึงผูกพันกันด้วยอำนาจและความหวาดหวั่นว่าจะมีผู้อื่นมาทำร้าย และคนต่างแซ่ก็ถือว่าเป็นคนต่างพวกกัน รบราฆ่าฟันกัน วิธีการใช้ “แซ่” ของจีน “แคลนเนม” ของสก๊อต และ “ไทรบ์” ของอินเดียแดง เป็นวิธีที่คิดขึ้นเพื่อความสะดวกในยุคโบราณ “อันยังมิได้มีประเพณีที่รวบรวมชนภาษาเดียวกันเป็นปึกแผ่นอันเดียวกันเป็นชาติ (เนชั่น)” (เน้นคำโดยผู้วิจัย) [12]

ธรรมเนียมแต่เดิมอันลำหลังไม่ว่าจะเป็น “แซ่” ของคนจีน “แคลนเนม” ของคนสก๊อต และ “ไทรบ์” ของอินเดียแดง รวมทั้ง “เลกสม” ในระบบไพร่ของไทย เป็นเพียงการรวบรวมสมาชิกเพื่อช่วยกันต่อสู้กับศัตรูและช่วยเหลือกันระหว่างพวกพ้อง แต่ในขณะเดียวกัน ภายในกลุ่มพวกคนที่ถือแซ่กลับมักคิดร้ายต่อผู้ปกครอง เหตุเพราะมิใช่ญาติกัน มิได้มีความรักใคร่แก่กันอย่างแท้จริง แต่เป็นคนร่วมชองกันเพื่อแสวงหาประโยชน์ด้วยกัน ดังนั้น ชื่อแซ่ ชื่อแคลน และชื่อไทรบ์ “จึงเป็นของสาธารณะ สำหรับบรรดาผู้ที่ป็นสมาชิกแห่งคณะนั้นทุกคน จะได้จำกัดให้ใช้ร่วมกัน แต่จำเพาะที่เป็นญาติสายโลหิตกันนั้นก็หาไม่ได้” (เน้นคำโดยผู้วิจัย) [12]

ท้ายสุดแล้วก็คือ พวก “คนสมัยใหม่ที่สุด” ซึ่งตามบทพระราชนิพนธ์ได้ยกตัวอย่างชาติในยุโรป กล่าวคืออังกฤษ ซึ่งชนชั้นนำสยามขึ้นชอนนับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 [18] โดยรัชกาลที่ 6 ระบุว่าอังกฤษนั้นเจริญหลังสก๊อต แต่ได้กลับไปบังคับชาวสก๊อตให้ใช้นามสกุลตามคนอังกฤษ [12] จึงเท่ากับว่าคนอังกฤษเจริญก้าวหน้ากว่าคนสก๊อตแล้ว โดยธรรมเนียมการใช้นามสกุลนั้นเริ่มต้นจากการใช้ “ฉายา” ต่อท้ายชื่อบุคคล ซึ่งแตกต่างจากชื่อแซ่ (แซ่ใช้นำหน้าชื่อ-ผู้วิจัย) เช่นเรียกว่านายคนนั้นลูกนายคนนี้ เพียงแค่บอกชื่อก็ทราบทันทีว่าเป็นเชื้อคนดีหรือคนเลว ซึ่งเป็นประเพณีที่ใช้กันในหลายประเทศ รวมทั้งในราชการของไทยยังใช้ว่า “นายนั้นบุตรผู้นั้น ๆ” ซึ่งเป็นต้นเค้าของนามสกุล [12] จึงหมายได้ว่า ในที่อื่น ๆ ของโลก เช่น ในประเทศไทย ก็สามารถเจริญก้าวหน้า

กว่าประเทศจีนจนทัดเทียมกับประเทศอังกฤษที่ก้าวหน้าสก็อตแลนด์ได้

...ผู้ที่จะบอกชื่อว่า “สุริยวงศ์” ต้องเป็นผู้ที่นับว่าสืบสาโลหิตโดยตรงลงมาจกพระสุริยเทวราช สมันตรหรืออำมาตย์ของพระรามจะใช้ชื่อว่า “สุริยวงศ์” บ้าง ไม่ได้เป็นอันขาด ไม่เหมือนชื่อแซ่หรือชื่อแคว้นซึ่งเข้ากับเจ้าบ่าวกับนายใช้ร่วมกันตามประเพณีจีนเดิยวนี้และสก็อตโบราณ (เน้นคำโดยผู้วิจัย) [12]

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงแสดงทัศนะให้ประจักษ์ว่า สังคมที่ศิวิไลซ์แล้วจะไม่ยอมให้ “ข้ากับเจ้าบ่าวกับนาย” ใช้นามหรือสัญลักษณ์ของกลุ่มคนร่วมกันในแบบ “ของสาธารณะ” แบบ “แซ่” จนอาจกล่าวได้ว่าในพระราชสำนักของรัชกาลที่ 6 นั้น สังคมศิวิไลซ์จักต้องเป็นสังคมที่แบ่งแยกแตกต่างกัน โดยเฉพาะการแบ่งแยกลำดับชั้นในแนวตั้ง และเกิดการแยกสิ่งที่เป็น “ของส่วนตัว” ออกจาก “ของสาธารณะ” จนกระทั่ง พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ได้สถาปนา “ครอบครัว” ขึ้น โดยพระองค์ระบุนว่า “สกุล” นั้น “ตรงกับคำอังกฤษว่า “แฟมิลี” ” [12] เพื่อสร้างหน่วยสังคมในระดับย่อยและเล็กที่สุด ข้ายังเกิดความแตกต่างระหว่างกัน และเพื่อปกครองดูแล “คนภายในสกุล” ของตัวเองอีกด้วย

ด้วยประสภการณ์สมัยที่รัชกาลที่ 6 ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษยุคปลายวิกตอเรีย ซึ่งเป็นช่วงเวลาที “ชุมชนชาติ” ในยุโรป ไม่ว่าจะเป็นแบบทางการหรือในแบบมหาชน ได้ดำรงอยู่แล้วอย่างน้อยก็ตั้งแต่ทศวรรษ 1860 [19] จนพระองค์รู้จักคำว่า “เนชั่น” อาจชี้ชวนให้พระองค์ตระหนักว่า ประเด็นปัญหาในการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่นั้น มิได้มีแต่การบูรณาการผู้คนแตกต่างชาติพันธุ์ให้มีสถานะพลเมืองอันเท่าเทียมกันเท่านั้น แต่ยังต้องหาทางผนวกรวมผู้คนที่แตกต่างกันทางชนชั้นให้เป็นเนื้อเดียวกันด้วย [20] จนอาจตั้งสมมติฐานได้ว่า ความรังเกียจหรืออคติต่อชาวจีนของพระองค์ใน “เปรียบเทียบสกุลกับชื่อแซ่” นั้น หาได้เกิดขึ้นด้วยอคติทางเชื้อชาติเพียงปัจจัยเดียวไม่ แต่ยังมีอีกเงื่อนไขก็คือ ชาวจีนที่หลั่งไหลเข้ามาทะเลอกลใหญ่ตั้งแต่ช่วงต้นรัตนโกสินทร์จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นล่างของประเทศจีน [21] ขณะเดียวกันสังคมไทยก็ยังคงความเป็นสังคมศักดินาอันประกอบด้วยบุคคลช่วงชั้นต่าง ๆ จนยากที่จะประสานเป็นเนื้อเดียวกันได้ แม้พระองค์จะยอมรับในเกณฑ์ขั้นต่ำว่า หากสังคมสยามจะมีชนชั้นก็ไม่เกินไปกว่าสองชนชั้น หนึ่งคือพระเจ้าแผ่นดิน และอีกหนึ่งคือคนไทยทั่วไปก็ตาม [22] ความพยายามสร้างครอบครัวผ่านวิธีบังคับใช้นามสกุลนั้น ในทางหนึ่งจึงเป็นการสลายความแตกต่างระหว่างชนชั้น ด้วยการสถาปนาความเท่าเทียมกันทางกฎหมายอันเป็นกลวิธีที่ง่ายสุด [14] แต่กลับเป็นความพยายาม “อำพราง” ความแตกต่างระหว่างชนชั้น (รวมทั้งเชื้อชาติ) นามสกุลยิ่งตอกย้ำความสำคัญของชาติกำเนิดของอัตบุคคล ให้จริงจิงยิ่งขึ้น ดังมาตรการต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้าแทรกแซงหลังประกาศใช้ พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 นับตั้งแต่การสถาปนา “นามสกุลพระราชทาน” รวมทั้งพระราชทาน “บรรดิก [บันทิก] ความเห็นว่าด้วยเกณฑ์เลือกนามสกุล” ของพระองค์เอง ซึ่งบันทิกฉบับนี้สร้างเกณฑ์การแบ่งแยกระหว่าง “นามสกุลสามัญชน” กับ “นามสกุลพระราชทาน” ให้เกิดขึ้น [9]

ใน “เปรียบเทียบสกุลกับชื่อแซ่” ส่วนสุดท้าย ได้คลี่คลายคำอธิบายทั้งหมดเพื่อเฉลยว่า นามสกุลนำพาสังคมและประเทศไปสู่ความสงบสุข แตกต่างจากแซ่ซึ่งเป็นธรรมเนียมอันพินสมัย เพราะเป็นเครื่องบำรุง “ความถึกถึกถื่อเหล่า” [12] ส่วนประเพณีรักษวงศ์สกุลนั้น ผู้ร่วมสกุลต่างต้องรักษาสกุลของตนเอง ต้องระวังมิให้บังเกิดเหตุเสื่อมเสียถึงสกุลได้ “หัวหน้าสกุลทุก ๆ คน เป็นผู้รับผิดชอบอยู่โดยตรงต่อผู้ปกครองชาติ” [12] ความรักระหว่างคณาญาตินั้นเกิดตามธรรมชาติอยู่แล้ว สกุลจึงอยู่ร่วมกันโดยเสนาหา นามสกุลย่อมทำให้ญาติสนิทผูกพันกัน ให้รู้สึกว่เกิดจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน ต้องช่วยกันรักษาชื่อท่านบรรพบุรุษไว้ “นับว่าเป็นผลดีสำหรับสกุล แต่หาจะมีผลเสียแก่ชาติไม่” [12] ครอบครัวที่สร้างขึ้นใหม่นี้จึงมีสถานะเป็นหน่วยปกครองของรัฐ

ในระดับย่อยอีกสถาบันหนึ่ง ซึ่งขึ้นตรงต่อผู้ปกครองรัฐอีกต่อหนึ่ง

... แต่ส่วนการปกครองสกุลนั้นตรงกันข้าม [กับแซ่] ย่อมเป็นเครื่องเพาะความเคารพในผู้ปกครอง ผู้น้อยยอมอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เพราะเป็นกุลเชษฐา และยอมได้โดยชื่นตา เพราะผู้ใหญ่นั้นเป็นบิดา หรือญาติผู้ใหญ่ ซึ่งมีความรักใคร่อยู่ตามธรรมดาโลกแล้ว จึงมิได้คิดเกี่ยงองแ่งแย่งเลย นับว่าเป็น มูลแห่งความจงรักภักดีต่อผู้ที่ป็นหัวหน้าปกครองสกุลชั้น ๑ และเลยเป็นเครื่องจงใจให้รู้จักความ ภักดีต่อท่านผู้ปกครองชาติอีกชั้น ๑ เพราะรู้จักรักความมั่นคงนั่นเอง (เน้นคำโดยผู้วิจัย) [12]

“ครอบครัว” หรือ “สกุล” ซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่นี้ สุดท้ายแล้วก็ป็นหน่วยของการ ปกครองที่ประกอบด้วยคนร่วมสายโลหิต จึงไม่แปลกแต่อย่างใดที่เรามักเรียกพ่อหรือแม่ว่า “ผู้ปกครอง” นอกจากนี้หน่วยที่เกิดขึ้นนี้ยังดำรงความเป็นสังคมที่มีลำดับชั้นหรือลำดับอาวุโส เพราะมี “กุลเชษฐา” หรือ “ชายผู้ป็นใหญ่สุดในสายตระกูล” ป็น “ผู้ใหญ่” เมื่อสมาชิกครอบครัว “จงรักภักดี” ต่อ “หัวหน้าปกครองสกุล” ซึ่งเป็นชายแล้ว ก็ยังเชื่อมโยงให้ยังภักดีต่อ “ผู้ปกครองชาติ” เพศชายอีกด้วย ซึ่งเป็นการพยายามสร้าง “วงศ์า วิทยาของชายผู้ปกครอง” (patriarchal genealogy) หรืออาจเป็นการสร้างสิ่งที่ธนศ วงศ์ยานนาเรียกว่า “เครือญาติแบบเทียม ๆ” ให้เกิดขึ้นกับเพศชาย จนอาจกล่าวให้ชัดได้ว่าเป็นระบบเครือญาติเทียม ๆ ในแนว ดิ่งหรือแบบมีลำดับชั้นระหว่างผู้ใหญ่-ผู้น้อย หรือระหว่างผู้ปกครอง-ผู้อยู่ใต้ปกครอง

พ.ร.บ.ขนานนามสกุล พ.ศ.2456 จึงเป็นการบิดผันพลิกแปลงขนบประเพณีของตะวันตกให้เข้ากับ อุดมการณ์ของรัฐธรรมนูญสยามในยุคเปลี่ยนผ่านได้อย่างแนบเนียน จนระบบนามสกุลยังยืนยงดำรงอยู่ได้จนบัดนี้ แต่หากกล่าวโดยรวมว่ากฎหมายฉบับนี้เป็นหนึ่งในกฎหมายที่เรียกว่า “กฎหมายครอบครัว” เสียแล้ว ก็อาจ จะกล่าวได้ว่าองค์พระประมุขของสยามยินดีเปิดรับธรรมเนียมดังกล่าวอย่างสนิทใจ ต่างไปจาก “กฎหมายผัว เดียวเมียเดียว” ที่ตกป็นวิวาทะในหมู่ชนชั้นนำอย่างยาวนาน หากจักรวรรดินิยมยุโรปคือภัยคุกคามเอกราช และอธิปไตยของสยามเสียแล้ว แต่อีกด้านหนึ่งนั้น ชนชั้นนำสยามก็พร้อมที่จะศิวิไลซ์หรืออยากทันสมัยเหมือน กับยุโรปเช่นกัน [18] トラบดีที่สถานภาพของชนชั้นปกครองมิได้สั่นคลอน

นามสกุลกับความศิวิไลซ์: การสืบวงศ์ทางฝ่ายชาย

พ.ร.บ.ขนานนามสกุลประกาศใช้ในวันเดียวกับ พ.ร.บ.สัญชาติฉบับแรกของสยาม เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2455 แสดงให้เห็นความสำคัญของนามสกุล ในฐานะธรรมเนียมชื่อบุคคล (Naming Practice) แบบใหม่ ว่าเป็นอัตลักษณ์ประจำอัตบุคคลชนชาติสยามอันเจริญก้าวหน้าแล้ว เนื่องจากกำหนดให้ “มาตรา ๓ ชื่อคนไทยทุกคน ต้องประกอบด้วยชื่อตัวและชื่อสกุล” แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบสร้างอคติทาง เพศ ด้วยการกำหนดให้กลุ่มสังคมคนไทยสืบทอดเผ่าพันธุ์ทางสายโลหิตฝ่ายชายเป็นหลัก ด้วยเชื่อว่าส่วนหนึ่ง ของความเจริญและศิวิไลซ์ ย้อนแย้งกับธรรมเนียมการสืบสายโลหิตดั้งเดิมของสังคมสยาม และชนชาติต่าง ๆ ในอุษาคเนย์ ที่นับญาติจากทั้งสองฝ่าย (Bilateral)⁵ [23]

ทั้งนี้ การประกาศบังคับใช้กฎหมายทั้งสองฉบับ นอกจากจะเป็นการสร้างพร้อมกับผนวกครอบครัว ให้ป็นองคาพยพหนึ่งในลำดับชั้นการปกครองของรัฐ รวมทั้งประกอบสร้างอุดมการณ์ครอบครัวแบบปิตาธิปไตย

⁵ มาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอคติทางเพศข้างต้น ปรากฏดังนี้: มาตรา ๕ ชื่อสกุลเป็นชื่อประจำวงศ์สกุล ซึ่งสืบเนื่องมาแต่บิดา ถึงบุตร, มาตรา ๑๗ ชื่อสกุลอันหัวหน้าครอบครัวได้เลือกแล้วนั้น ท่านให้ไว้ป็นชื่อสกุลของบุตรและธิดาด้วย ของหลานเหลน และผู้ซึ่งสืบสายโลหิต แต่ฝ่ายบุตรชายหลานชายนั้น ๆ ต่อป็นลำดับลงไปด้วย, และมาตรา ๑๘ ถ้าหญิงใดหาญาติผู้ใหญ่ซึ่ง ป็นบุรพบุรุษยังมีชีวิตอยู่มิได้ ก็ให้ถือเอาชื่อสกุลของชายผู้ป็นญาติสืบสายโลหิตตน หรือแม้ว่าญาติชายสนิทเช่นนั้นหาได้ ก็ให้ถือเอาชื่อสกุลอย่างเดียวกับชายที่ป็นญาติห่างถัดไปนั้น

โดยให้ความสำคัญกับการสืบวงสาทางฝ่ายชาย (Paternal Genealogy) ดังที่อิริกาเร่ระบุไว้ว่าเป็นการยุบรวมการสืบวงสาทั้งของชายและหญิงให้เหลือเพียงของชายหนึ่งเดียว โดยมาตรา 5 ของกฎหมายขนานนามสกุลกำหนดว่า “ชื่อสกุลเป็นชื่อประจำวงศ์สกุล ซึ่งสืบเนื่องมาแต่บิดาถึงบุตร” และมาตรา 3 ของกฎหมายสัญชาติในกรณีถือสัญชาติตามการสืบสันดาน ให้ “บุทคน [บุคคล] ผู้ได้กำเนิดแต่บิดาเป็นคนไทย” เป็นคนไทย ไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรสยามก็ตาม กฎหมายทั้งสองฉบับและสองมาตราได้สมพ้องกันจนสถาปนาหลักการสืบสายโลหิตทางบิดาหรือฝ่ายชาย (Patrilineality) ในขณะที่ผู้หญิงในยุคนั้น หากยังไม่มีนามสกุล ก็จำเป็นต้องอาศัยนามสกุลตามบรรพชนเพศชาย หรือญาติชายที่ห่างออกไปอีกสายหนึ่ง ไม่อาจตั้งนามสกุลหรือจดทะเบียนนามสกุลขึ้นใช้เองได้ ต้องรับนามสกุลผ่านทางสามี กรณีที่เธอเป็นสตรีต่างชาติ หรือมิได้ถือกำเนิดในสยามตามกฎหมายสัญชาติ และที่สำคัญหากยังเป็นหญิงโสด ไม่มีบรรพบุรุษเพศชาย หรือญาติชายที่ห่างออกไป ก็ให้ใช้นามสกุลของ “ชายผู้เป็นญาติสนิทสืบสายโลหิตตน” ซึ่งอาจเป็นลูกชาย หลานชาย หรือแม้แต่น้องชายของเธอเอง ถือเป็นการยกให้ประเด็นเรื่องเพศกลายเป็นเรื่องสำคัญ หากเธอต้องการแสดงตนในฐานะคนไทยโดยสมบูรณ์ แม้ว่าผู้หญิงคนนั้นจะเป็นผู้อาวุโสหรือมีอายุสูงสุดในสายตระกูล/ครอบครัว หรือแก่กว่าผู้ชายที่เธอไปร่วมใช้นามสกุลก็ตาม ต่างไปจากสังคมจารีตในอดีตที่เน้นความอาวุโสหรือลำดับชั้นสูงต่ำเป็นสำคัญ โดยมีได้ให้อภิสิทธิ์อย่างเด็ดขาดว่าเพศชายต้องอยู่เหนือเพศหญิงเสมอไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ต่อยอดความสำคัญของการสืบสายโลหิตทางบิดา โดยชี้แจงวิธีการใช้ “นามสกุลพระราชทาน” ด้วยการออก “ประกาศ” ลงวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2456 ว่าคณะญาติชั้นใดสามารถร่วมใช้นามสกุลพระราชทานร่วมกับผู้ได้รับพระราชทานนามสกุลได้ โดยให้ไว้พอสังเขปเพียงเจ็ดข้อคนเท่านั้น แต่ก็สามารถขยายให้กว้างออกไปอีกได้ เช่น ทวดใหญ่อาจร่วมใช้กับทวดน้อยก็ได้ [9]

แผนสังเขปแสดงผู้ร่วมสกุลกันและใช้นามสกุลร่วมกันได้

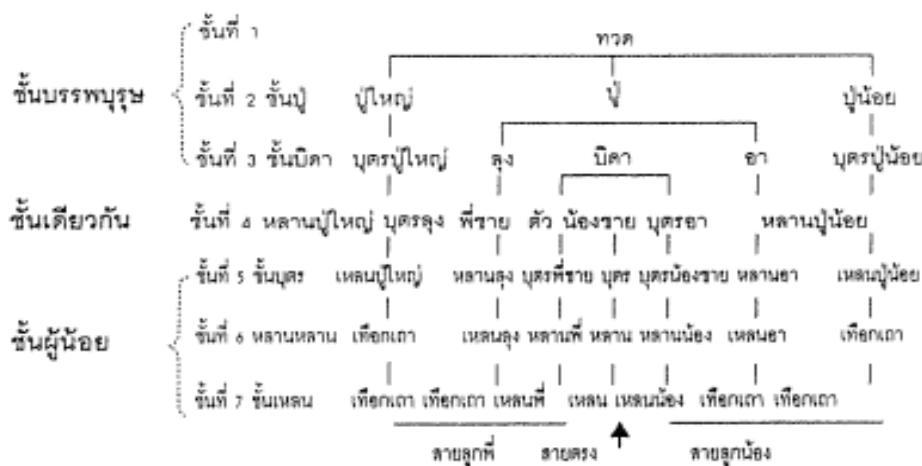

Figure 1 Chart demonstrating the extent to which a surname could be shared [9]

ด้วยความเชื่อในทฤษฎีวิวัฒนาการของรัชกาลที่ 6 ที่ว่า กลุ่มชนผู้ใช้นามสกุลมีความศิวิไลซ์เหนือกว่าชาวจีนที่ใช้แซ่ การใช้นามสกุลเพื่อเป็นเครื่องมือสถาปนาระบบสืบวงสาทางบิดายังสะท้อนแนวคิดทฤษฎี

วิวัฒนาการในศตวรรษนั้น ที่ปฏิเสธสังคมที่สืบสายตระกูลทางมารดา (Matrilineality) เพราะเชื่อกันว่าเป็นลักษณะเด่นของสังคมแบบบุพกาล (Primitive) ที่ยังไม่ได้เริ่มต้นการจัดระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติ [24] ดังปรากฏตาม “แผนสังเขปแสดงผู้ร่วมสกุลกันและใช้นามสกุลร่วมกันได้” ที่แสดงด้วยลายเส้นโยงใย “สายสัมพันธ์” ระหว่างญาติฝ่ายชาย และไม่แสดงเครือญาติที่เกิดจากการแต่งงาน อย่างน้อยก็ “เมีย” หรือ “ภรรยา” ให้ปรากฏในแผนสังเขปฯ ด้วย จนทำให้ “สายสัมพันธ์” กลายเป็นสัญลักษณ์เข้ามาแทนที่ “สายสะดือ” แต่แรกเกิด และด้วยกรอบวิธีคิดของอิริกาเรย์ชี้ได้ว่า รัชกาลที่ 6 ทรงลบล้างการสืบตระกูลทางแม่ (Maternal Genealogy) โดยพระองค์ทรงย้าด้วยคำอธิบายประกอบเป็นลายลักษณ์อักษรว่า

๒ ข้อสำคัญอันจะต้องกำหนดไว้คือ นามสกุลที่จะใช้ร่วมกันได้แต่ผู้สืบสายโลหิตทางผู้ชาย เปน [เป็น] ต้นว่าน้องสาวเมื่อก่อนมีสามี คงใช้นามสกุลอย่างเดียวกับเรา แต่ถ้าได้สามีแล้วต้องใช้นามสกุลตามสามี และบุตรแห่งน้องสาวนั้นก็ต้องไปใช้นามสกุลทางฝ่ายบิดาของเขา จะใช้นามสกุลทางมารดาไม่ได้ นอกจากได้รับพระบรมราชานุญาตพิเศษฯ (เน้นคำตามต้นฉบับ) [9]

หากพิจารณากฎหมายขนานนามสกุล มาตรา 17 และ 18 ประกอบด้วย ก็เท่ากับว่าเป็นการปิดกั้นมิให้ผู้หญิงโสด หรือผู้หญิงตัวคนเดียวไร้เครือญาติในยุคนี้ ได้แสดงตัวตนผ่านการขนานนามสกุลให้ตัวเอง เพื่อบรรลุความเป็นคนไทยตามกฎหมายขนานนามสกุลในมาตรา 3 “ชื่อคนไทยทุกคน ต้องประกอบด้วยชื่อตัวและชื่อสกุล” โอกาสที่เธอจะดำรงสถานะอัตบุคคล (Subject) ในฐานะ “คนไทย” จำต้องดำเนินการผ่านเครือญาติฝ่ายชาย ด้วยการกลายเป็นวัตถุที่ประกอบขึ้นเป็นกระเจกเงาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงตัวคนเดียวจึงไม่มีตัวตน ช้ำยังมิได้มีสถานะเทียบเท่า “สสาร” (Matter) หรือ “วัตถุ” (Object) ที่ประกอบกันเป็นบานกระเจกเงาที่ช่วยสะท้อนภาพความปรารถนาที่จะสืบทอดสายสกุล ในฐานะ “กระบวนการสร้างภาพสะท้อนตัวตน” ตามทฤษฎีของอิริกาเรย์ที่ได้กล่าวไว้แล้ว

แต่ถึงอย่างไรในกฎหมายขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ก็ยังปรากฏบทบัญญัติอีกหนึ่งมาตรา และเป็นเพียงมาตราเดียวที่ระบุถึงผู้หญิงในฐานะภรรยา ที่แสดงถึงความก้าวหน้าของสิทธิสตรีตามยุคสมัย นั่นคือ “มาตรา ๖ หญิงได้ทำงานสมรสมีสามีแล้ว ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี และคงใช้ชื่อตัวและชื่อสกุลเดิมของตนได้” อันสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเติบโตในสังคมอังกฤษช่วงปลายศตวรรษที่ 19 อันเป็นยุคสมัยของขบวนการเฟมินิสต์คลื่นลูกที่หนึ่ง ได้เริ่มต้นต่อสู้กับสังคมปิตาธิปไตยภายใต้กรอบคิดแบบเสรีนิยม โดยมุ่งหวังเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ให้กับเพศหญิง เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง หรือสิทธิรักษาชื่อสกุลเดิมหลังแต่งงาน (Maiden Name)

แต่หากพิจารณาตามบริบทของสยามในช่วงนั้น ซึ่งเป็นยุคเริ่มต้นรัฐสมัยใหม่และก่อรูปครอบครัว ก็เท่ากับว่าเป็นความพยายามผลักดันให้ผู้หญิงโสดเข้าสู่การสมรส ไม่เหลือที่ยืนให้กับหญิงตัวคนเดียวหรือยังไร้สามี ทั้งที่ประจักษ์ว่าผู้หญิงตัวคนเดียวในสยามนั้น ดำรงสถานะบางอย่างเหนือกว่าสตรีในตะวันตก เพราะกฎหมายจารีตในอดีตไม่เคยวางข้อจำกัดด้วยสาเหตุทางเพศ สตรีมิใช่เพศที่อ่อนแอจนกฎหมายต้องให้การคุ้มครองเป็นพิเศษ ทั้งหญิงและชายเมื่ออายุครบ 20 ปีแล้วถือว่าบรรลุนิติภาวะ สามารถทำนิติกรรมได้เสมอกัน เป็นพยานในศาลได้เท่าเทียมกัน รับรองเอกสารหรือมีสิทธิฟ้องร้องคดีในศาลได้ไม่ต่างกัน สตรียังมีสิทธิในมรดกเทียบเท่าชาย เป็นต้น [25] จนอาจกล่าวได้ว่า นามสกุลได้เป็นหนึ่งในเครื่องมือจัดการอิสรภาพของผู้หญิง หรือเร่งรัดให้เธอต้องเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างอัตบุคคล หรือต้องกลายเป็นวัตถุ เพื่อรองรับปรารถนาของเพศชายให้ปรากฏตาม “กระบวนการสร้างภาพสะท้อนตัวตน” เนื่องด้วยเพศชายกำลังเริ่มต้นเป็นกลไกให้รัฐ ทั้งในการ

บริหารปกครองประเทศและการดำเนินวิสาหกิจต่าง ๆ ที่กำลังเติบโตขึ้นทุกขณะ นามสกุลจึงทำหน้าที่สืบวงศ์ทางฝ่ายชาย (Paternal Genealogy) ที่ลงไปจัดการในระดับ “บ้าน” หรือครอบครัว ทั้งที่เป็นพื้นที่ส่วนตัวด้วยการเชื่อมโยงผู้ชายต่างรุ่นเข้ากัน ประกอบกับขึ้นเป็นครอบครัวปิตาธิปไตย ที่ลบเลือนความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับฝ่ายแม่ออกไปตามแนวคิดของอิริกาเรย์

นามสกุลสานสายสัมพันธ์พ่อ-ลูกชาย

ความพยายามสร้างครอบครัวแผนใหม่ผ่านนามสกุลนั้น มุ่งเน้นสร้างการสืบสายตระกูลทางฝ่ายชาย (Paternal Genealogy) มากเสียยิ่งกว่าครอบครัวตามความหมายที่เราเข้าใจกันในปัจจุบัน อันประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ๆ พร้อมหน้าพร้อมตา หรือครอบครัวเดี่ยวตามแบบกระฎุมพี ทั้งนี้เราอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า คนไทยมีเคยมีธรรมเนียมเรียกขานตัวบุคคลกันด้วยนามสกุลแทนชื่อบุคคลตามธรรมเนียมของชาติตะวันตกเลย ทั้งในภาษาพูดและภาษาเขียน นามสกุลของคนไทยจึงมิได้มีหน้าที่อื่น หรือเป็นเพียง “ชื่อรอง” ทำหน้าที่คล้ายกับคำคุณศัพท์ประกอบชื่อบุคคลเท่านั้น จนกล่าวได้ว่านามสกุลในลักษณะชื่อต่อท้ายที่ “นำเข้า” จากชนชาติตะวันตกนั้น เป็นชื่อประจำตระกูลอย่างจริงจังเสียยิ่งกว่าธรรมเนียมของคนตะวันตก [26]

ด้วยอำนาจทางกฎหมายได้ทำให้นามสกุลแผ่อิทธิพลไปถึงระดับ “บ้าน” และกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างแม่-ลูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตระกูลที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองและการบริหารประเทศอย่างสกุลขุนนาถ การสืบสายตระกูลทางฝ่ายชายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการสืบสายอำนาจและความมั่งคั่ง ความสัมพันธ์ระหว่างพระพิทักษ์ภูมิภาค (สม ขุนนาถ) ผู้เป็นบิดา กับนายประยูร ขุนนาถ บุตรชาย [27] ได้สะท้อนอำนาจของนามสกุลในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างเพศทั้งทางฝ่ายพ่อ-ฝ่ายแม่ที่ไม่สมดุลกันเป็นอย่างยิ่ง

ย้อนไปใน พ.ศ.2465 ณ บ้านปากคลองสมเด็จ พระพิทักษ์ภูมิภาค (สม ขุนนาถ) ส่งหนังสือถึงพระวิจิตรสุการ นายทะเบียนใหญ่ กระทรวงนครบาล ขอให้ถอนนามสกุลบุตรของตนจาก “ประยูร ตูลยลักษณ์” แล้วให้เปลี่ยนเป็น “ประยูร ขุนนาถ” เพื่อมิให้เป็นอับมงคล เนื่องจากเขาอาศัยอยู่กับครอบครัวฝ่ายมารดาที่มีตา ยาย น้ำชาย และน้ำสะใภ้

ด้วยนายประยูรบุตรผม ซึ่งมารดาได้ถึงแก่กรรมลงตั้งแต่มิได้อ่อนนม ผมได้ให้ตาและยายของนายประยูรเลี้ยงมา ตาและยายของนายประยูรยินดีให้ผมไปอยู่ด้วยกันที่บ้านตาของนายประยูร ส่วนผมก็จำเอน [เป็น] ต้องอยู่ปรนนิบัติบิดาและดูแลทรัพย์สินสมบัติของผมอยู่ในเวลานั้น ตาของนายประยูรและหลวงนฤมิตรสารานุรักษ์ซึ่งเพนน้องมารดาของนายประยูรน้อยใจที่ผมมิได้ไปอยู่ด้วย แลไปลงในสำมะโนครัวว่า หลวงนฤมิตรสารานุรักษ์เป็นบิดาของนายประยูร และใช้นามสกุล (ตูลยลักษณ์) [27]

ฝ่ายพระวิจิตรสุการส่งเรื่องไปให้อำเภอบางกอกใหญ่สอบสวน ความจริงปรากฏตามคำให้การของนักเรียนนายร้อยประยูร ตูลยลักษณ์ อายุ 22 ปี บ้านเลขที่ 832 อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-ลูกคู่นี้ เกี่ยวพันกันแต่โดยกำเนิดเท่านั้น ในบันทึกปากคำบอภัยความที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้ของบุตรชายอย่างชัดเจน

... ข้าพเจ้าเป็นบุตรพระพิทักษ์ภูมิภาคแลนางลมูลพิทักษ์ภูมิภาค แต่การที่ข้าพเจ้าใช้และเรียกหลวงนฤมิตรสารานุรักษ์แลนางสงวนว่าเพนนิดาและมารดานั้นก็โดยที่ข้าพเจ้าเข้าใจผิด คือ เมื่อนาง

ลมุลลตลอดข้าพเจ้าออกมาได้ ๑๔ วันก็ถึงแก่กรรม นางจี๋ยายแลหลวงนฤมิตรสารานุกรณนำเปนผู้ให้เลี้ยงดูข้าพเจ้าตลอดมา ข้าพเจ้าจึงได้มีชีวิตอยู่รับราชการจนบัดนี้ ... จนถึงเมื่อเร็ว ๆ นี้ จึงได้ทราบและเห็นหน้าพระพิทักษ์ภูมิกาคว่าเปนบิดา ... พระพิทักษ์ภูมิกาคบิดาข้าพเจ้าได้อุดหนุนเกื้อกูลข้าพเจ้าอย่างฉันทบิดากับบุตรเลย แม้แต่เล็กน้อยก็ไม่มี เพราะฉะนั้นการรักใคร่ระหว่างข้าพเจ้ากับพระพิทักษ์ภูมิกาคจึงไม่มีต่อกัน ... ข้าพเจ้ายินดีที่จะใช้ชื่อบิดามารดาแลนามสกุลตามที่ข้าพเจ้าได้ลงไว้ในสำมะโนครัวแต่เดิมว่าหลวงนฤมิตราเปนบิดาแลนางสงวนเปนมารดา เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณที่ได้มีแก่ข้าพเจ้ามา เพราะข้าพเจ้าก็เป็นบุตรบุญธรรมของท่านคนหนึ่ง ... [27]

อำเภอบางกอกใหญ่สรุปผลการสอบสวนให้พระวิจิตรสุการฯ ทราบ โดยในเอกสารรายงานปรากฏลายมือพระวิจิตรสุการ (23 ธันวาคม พ.ศ.2465) ระบุว่า “บุตรต้องใช้นามสกุลข้างบิดา เว้นไว้แต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้านาที่หรือพระบรมราชานุญาตเป็นพิเศษ” [27] สอดรับกับคำอธิบายประกอบแผนผังแซเปฯ (ประกาศวิธีการใช้นามสกุลพระราชทานวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2456) ว่า “จะใช้นามสกุลทางมารดาไม่ได้ นอกจากได้รับพระบรมราชานุญาตพิเศษฯ” [9]

หนังสือคำร้องของพระพิทักษ์ภูมิกาค (สม บุนนาค) นั้น ลงวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2465 ก่อนหน้าประกาศใช้ “พระราชกำหนดขนานนามสกุลเพิ่มเติม พระพุทธศักราช ๒๔๖๕” ในวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2465 เพียงไม่กี่วัน โดยยินยอมให้บุตรบุญธรรมใช้นามสกุลของบิดาบุญธรรมได้ [9] ขณะที่อำเภอบางกอกใหญ่ได้สอบปากคำนายประยูรพร้อมกับยายและแม่บุญธรรมในวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.2465 ซึ่งล่วงเข้าสู่การบังคับใช้พระราชกำหนดฯ ฉบับนี้แล้ว ทางเจ้าหน้าที่ทะเบียนอาจให้ความเห็นไปตามพระราชกำหนดฯ ฉบับล่าสุดเพื่อรับรองปรารณาของนักเรียนนายร้อยประยูรที่ต้องการใช้นามสกุลทางญาติฝ่ายมารดา แต่ดูเหมือนว่าปากคำของนักเรียนนายร้อยประยูรที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับวงศ์วานญาติทางฝ่ายมารดา สื่อนักคำร้องของฝ่ายบิดาแต่กำเนิดไม่ได้ เพราะสอดคล้องกับประกาศวิธีใช้นามสกุลพระราชทานของรัชกาลที่ 6 ภาวะกำกวมจึงเกิดขึ้นแก่เจ้าหน้าที่ว่า จะยึดตามข้อบัญญัติในพระราชกำหนดขนานนามสกุลเพิ่มเติมฯ ซึ่งเป็น “กฎหมาย” ที่บังคับใช้ตามแบบแผนของรัชชาติสมัยใหม่ หรือตาม “ประกาศ” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่แม้จะเป็น “พระราชนิยม” แต่ก็มีสถานะเทียบเท่ากฎหมายภายใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในขณะนั้น

สุดท้ายแล้ว ผู้วิจัยพบว่าหนังสือของพระยาเพชรปानी สมุหนครบาล สรุปสั่งการขุนวิบูลย์นารักษ์ นายอำเภอบางกอกใหญ่ ให้ดำเนินการตาม “พระราชบัญญัติ” ความว่า

ด้วยได้รับคำร้อง อำมาตย์ตรี พระพิทักษ์ภูมิกาค แลลงว่า นายประยูรบุตรซึ่งมารดาถึงแก่กรรมตั้งแต่ยังมีได้อตนม แลหลวงนฤมิตรสารานุกรณซึ่งเป็นน้องมารดาของนายประยูรได้เลี้ยงมาเลยลงในสำมะโนครัวให้นายประยูร ใช้นามสกุล “ตุลยลักษณ์” เป็นการไม่ชอบด้วยพระราชบัญญัติ จึงขอให้แก้ไขสำมะโนครัว บ้านเลขที่ ๘๓๒ หลังวัดหงษาราม เปนนายประยูร บุนนาค สืบไป (เน้นคำโดยผู้วิจัย) [27]

คำให้การของนักเรียนนายร้อยประยูรขัดแย้งกับอุดมคติตามที่ปรากฏใน “เปรียบเทียบนามสกุลกับชื่อแซ่” เพราะการอยู่อาศัยร่วมกันเพียงบ้านเดียวกับญาติฝ่ายมารดา โดยมีได้ผูกพันกับทางสายโลหิตจากพ่อสู่ลูก ก็เต็มไปด้วยความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ขณะที่พระพิทักษ์ภูมิกาค (สม บุนนาค) หรือบิดาก็มิได้สนใจในแต่อย่างใด ไม่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติฝ่ายแม่ของนายประยูรกับบิดาจะบาดหมางกันหรือไม่ แต่บิดา-บุตรคู่

นี้ก็พำนักกันคนละ “บ้าน” อย่างแน่ชัด นายประยูรเติบโตในครอบครัวของแม่จนเป็นผู้ใหญ่ หากถือตามจารีตเดิม อาจกล่าวได้ว่าบ้านเลขที่ 832 หลังวัดหงษาราม เป็น “ครอบครัว” ตามความหมายเดิมที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระราชทานภาพไว้ว่า “กินอยู่” [28] ของคนทั้งสามชีวิต ไม่จำเป็นต้องเป็นญาติร่วมสายโลหิตทางฝ่ายชายแต่ประการใด

แต่ด้วยอำนาจของบิดาในฐานะผู้ร่วมสายโลหิตกับนายประยูร สัมพันธ์ด้วยสกุล “ขุนนาค” ซึ่งเป็นตระกูลผู้ทรงอิทธิพลในระบอบราชการแบบเดิม ได้กลายเป็นเครื่องหมายแสดงอำนาจของ “ความเป็นพ่อ” ในครอบครัวแบบปิตาธิปไตย ที่อาจก้าวเข้าไปแทรกแซงครัวเรือนของผู้อื่นได้ โดยอ้างอิงประกาศฯ ของรัชกาลที่ 6 ที่ช่วยเสริมอำนาจของสายสกุลฝ่ายชาย จึงมีแปลกที่จะพบหลักฐานเพิ่มเติมว่า เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (ชุมพร ขุนนาค) ในฐานะผู้อาวุโสและประธานสกุลขุนนาคได้ส่งหนังสือตัวเขียนความยาวสามหน้ากระดาษกว่าถึงเจ้าพนักงานกองจดทะเบียนนามสกุล กระทรวงนครบาล วันที่ 23 มกราคม พ.ศ.2460 ให้เครื่องครัดสอบสวนผู้ที่จัดแจงนามสกุลว่า “ขุนนาค” โดยได้ลำดับชั้นผู้สืบสกุลจากเจ้าพระยาอรรคมหาเสนา (ขุนนาค) ในรัชกาลที่ 1 จนถึงเวลานั้นโดยละเอียด พร้อมแนบยั่วว่าให้ขอใบรับรองนามสกุลที่ตนเองเป็นคนออกให้เพื่อยืนยันอีกด้วย อย่าให้ใครมาสมอ้างใช้นามสกุลขุนนาคเด็ดขาด ทั้งนี้ “ถ้าผู้ที่เพนขุนนาคไม่ประสงค์จะใช้นามสกุลขุนนาคจะตั้งสกุลใหม่ ต้องกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ ขอพระราชทานสกุลใหม่จึงจะได้ตามพระราชนิยม” [29]

ด้วยเหตุนี้เอง นามสกุลจึงได้สร้างความชอบธรรมให้ปัจเจกบุคคลโดยเฉพาะเพศชาย จัดการ ดูแล และปกครองปัจเจกบุคคลด้วยตนเอง ซึ่งนอกจากจะหมายถึงผู้หญิงแล้ว ยังอาจรวมถึงผู้ชายซึ่งอ่อนวัยกว่าอย่างบุตรชายได้ด้วย สะท้อนให้เห็นว่านายประยูรได้กลายเป็นเพียงวัตถุของบิดา และเป็น “บ้านกระเจก” ที่สะท้อนให้เห็นปารัตนาของการสืบทอดวงศ์สกุลของตนตาม “กระบวนการสร้างภาพสะท้อนตัวตน” นั่นเอง จนกล่าวได้ว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถกระทำต่อเพศชายได้เช่นกัน เนื่องด้วยสังคมอันมีลำดับชั้นหรือลำดับอาวุโสของสยาม ที่ผู้ชายอ่อนวัยหรือต่ำชั้นกว่าสามารถตกเป็นวัตถุ (Object) ที่ถูกกระทำโดยอัตบุคคลได้ สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกระทำต่อผู้ชาย (ในแบบ Subject-object) แม้จะเป็นบิดา-บุตรชายที่ร่วมสืบสายโลหิตด้วยกันก็ตาม

นามสกุลกับการสร้างผู้ปกครองครอบครัว

ดังที่ได้ระบุแล้วว่า สังคมสยามเป็นสังคมที่มีโครงสร้างลำดับชั้นในแนวดิ่ง ทั้งในทางชนชั้นและอาวุโส ซึ่งเป็นอุดมคติหลักประจำสังคมยิ่งกว่าลำดับชั้นทางเพศตามแบบตะวันตก จนได้แฝงอุดมคติดังกล่าวไว้ในกฎหมายขนานนามสกุล พ.ศ.2456 ด้วย แม้ในยุคนั้นจะเริ่มต้นยกร่างกฎหมายสมัยใหม่ตามขนบตะวันตก อันสถาปนาปัจเจกบุคคลให้เกิดขึ้นในสังคม แต่กฎหมายหลายฉบับยังคงหลักกฎหมายจารีตที่ปฏิบัติต่อกฎนิบนสถานภาพทางสังคม เช่นยินยอมให้ผู้ปกครองควบคุมดูแลและลงโทษผู้ได้ปกครอง [30] แทนรัฐได้ เป็นต้น

ในกฎหมายขนานนามสกุลฯ ได้ปรากฏตำแหน่ง “หัวหน้าครอบครัว” ขึ้น ทั้งที่กฎหมายฉบับนี้ประกาศใช้บังคับต่อพลเมือง หรืออัตบุคคลของรัฐอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในการจัดตั้งหรือจดทะเบียนชื่อสกุลเป็นทางการกลับเป็นสิทธิเฉพาะบางคน ในฐานะ “หัวหน้าครอบครัว” ซึ่งเป็นผู้อาวุโสสูงสุดในครัวเรือน ซึ่งเป็น “ผู้ปกครองสกุล” หรือ “หัวหน้าปกครองสกุล” ตามปรากฏใน “เปรียบเทียบสกุลกับชื่อแซ่” คอยดูแลกิจการ

ว่าด้วยนามสกุลของกลุ่มคนที่เรียกว่าครอบครัว ซึ่งจะต้องจงรักภักดีต่อผู้ปกครองชาติในชั้นสูงขึ้นไป⁶ ดังปรากฏในกรณีของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (ชุมพร บุณนาค) กับสกุลบุณนาค

ด้วยเหตุนี้เองการกำหนดให้ผู้ชายคนหนึ่งขึ้นเป็นหัวหน้าครอบครัว ก็เพื่อหลีกเลี่ยงการประชันแข่งขันกันในหมู่พี่น้องฝ่ายชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีพี่น้องฝ่ายชายซึ่งมีสถานะทางสังคม รวมทั้งตำแหน่งทางราชการในลำดับชั้นใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในนิยามปิตาธิปไตยของอิริกาเรย์ตามที่เกริ่นนำไว้แล้ว ทั้งนี้ผู้วิจัยพบหลักฐานการจดทะเบียนนามสกุลซ้ำซ้อนระหว่างชายร่วมสายโลหิตในสมัยเริ่มแรก รวมทั้งการขอพระราชทานนามสกุลก็ยังซ้ำซ้อนกันด้วย ดังเช่นขุนสารานุบริบาล ผู้เป็นบิดา และนายร้อยตรีทองหล่อ ประจำกรมทหารม้า มณฑลพิษณุโลก ผู้เป็นบุตร ต่างฝ่ายได้ยื่นขอพระราชทานนามสกุล สุดท้ายบุตรชายได้รับพระราชทานชื่อว่า “สุขะสุด” ทำให้บิดาต้องขอลอนเรื่องที่ยื่นไว้กับกระทรวงนครบาล จนผู้บังคับบัญชาตำหนิว่า “ก็เมื่อลูกขอแล้ว มาทะเล้นขอทางนี้ทำไม ก็เมื่อพ่อขอแล้วลูกทะเล้นข้ามพ่อ ให้โตโทษขุนสารา” [31] เป็นต้น และในกรณีนามสกุลพระราชทานยังได้สะท้อนลำดับชั้นของการถ่ายทอดสัญลักษณ์ของตระกูลผ่านวงศาวินิยา (Genealogy) ทางปกครองของเพศชาย เริ่มตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินเพศชาย ผู้พระราชทาน ลงมาสู่หัวหน้าครอบครัวเพศชาย และหัวหน้าครอบครัวหิวยื่นให้สมาชิกครอบครัวเพศชายอื่น ๆ ได้สืบสกุลกันต่อไป สะท้อนให้เห็นการสืบสายทางอำนาจฝ่ายชายในจินตกรรม (Imagined Paternal Genealogy) ที่มีลำดับชั้นและมีอาวุโสในอีกระบบหนึ่ง

ทั้งนี้ เงื่อนไขสำคัญในการกำหนดว่าใครเป็น “หัวหน้าครอบครัว” ตามมาตรา 10 ก็คือ “บุรพ [บรรพ] บุรุษคนหนึ่งซึ่งยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้ใหญ่มีอายุสูงในครอบครัว” นั้น มิได้กำหนดตำแหน่งตายตัวว่า เป็นปู่, บิดา หรือแม้แต่สามี สะท้อนให้เห็นความสำคัญของลำดับอายุหรืออาวุโสในกลุ่มผู้ชาย ว่ามิได้เป็นผู้ชายอันเป็นเนื้อเดียวกันแต่อย่างใด จำต้องมีการลำดับอาวุโสในกลุ่มคนที่เกิดพันกันอีกด้วย ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากการสืบวงศาวินิยาของเพศชาย (Paternal Genealogy) ตามแนวคิดของอิริกาเรย์ ซึ่งเน้นไปที่ชายแต่ละรุ่น (Generation) ที่สืบทอดวงศ์ตระกูล ขณะที่ของไทยกลับตอกย้ำถึงลำดับอาวุโสกันภายในตระกูลด้วย

ในฐานะทั้งผู้ให้กำเนิดและผู้พระราชทานนามสกุล (Name-giver) ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กระบวนการพระราชทานนามสกุลจึงเป็นการฉายภาพ (Projection) แรงปรารถนาของพระองค์ อันว่าด้วยความยั่งยืนยาวนานของราชวงศ์จักรี ในฐานะองค์ประธาน (Subject) หรือกล่าวให้ชัดได้ว่าองค์ประมุข ออกไปยังโลกเบื้องนอก โดยมีเหล่าข้าราชการ เจ้านายที่ พ่อค้า หรือประชาชนเพศชายได้ปกครอง ผู้ต้องการก่อตั้งนามสกุลและรับนามสกุลพระราชทานนั้น กลายเป็น “วัตถุ” หรือเป็น “บานกระຈก” รองรับแรงปรารถนา เพื่อถ่ายทอดให้เห็นเป็นตัวตนของพระองค์ในฐานะองค์พระประมุข ตาม “กระบวนการสร้างภาพสะท้อนตัวตน” ของอิริกาเรย์นั่นเอง ไม่ต่างจากการกระบวนการสร้างภาพสะท้อนตัวเองของพ่อ-ลูกตระกูลบุณนาค ที่พ่อกระทำต่อลูกชายหรือผู้อ่อนวัยกว่า หรือพลเมืองเพศชายกระทำต่อคนในครอบครัวทั้งหญิง-ชาย อันแสดงถึงความสัมพันธ์ตามขนบของสังคมไทยอันมีลำดับชั้นในแนวดิ่ง แต่สำหรับรัชกาลที่ 6 แล้วนั้นถือเป็นองค์ประธาน หรือองค์ประมุขผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดของชาติ หรือเป็น “กุลเชษฐา” (“ชายผู้เป็นใหญ่สุดในสายตระกูล”)

⁶ มาตราต่าง ๆ ในหัวข้อนี้ประกอบไปด้วย: มาตรา ๙ ภายในกำหนด ๖ เดือน นับแต่วันได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นต้นไป ให้บรรดาผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวทุก ๆ ครอบครัวเลือกสรรถือเอาชื่อสกุลอันหนึ่ง แล้วให้จดทะเบียนชื่อสกุลนั้น ณ ที่สำนักงานการอำเภอท้องที่, มาตรา ๑๐ หัวหน้าครอบครัวนี้ ท่านประสงค์ว่าบุรพบุรุษคนหนึ่งซึ่งยังมีชีวิตอยู่เป็นผู้ใหญ่มีอายุสูงในครอบครัวนั้นเอง, และมาตรา ๑๖ ถ้าหัวหน้าครอบครัวมีตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เป็นพี่น้องร่วมบิดาที่ล่วงลับไปแล้ว ย่อมจะเรียกชื่อสกุลอย่างเดียวกันก็ได้

ของรัชชาติไทยนั่นเอง โดยดำเนินการสืบสายสกุลและสืบสายทางอำนาจฝ่ายชายในจินตกรรม (Imagined Paternal Genealogy) ของรัชไทย

สรุป

พ.ร.บ.ชานานนามสกุล พ.ศ.2456 เกิดขึ้นด้วยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเติบโตในสังคมตะวันตกมาตั้งแต่ทรงเยาว์ ทรงนำแบบแผนธรรมเนียมชื่อบุคคล (Naming Practice) ดังกล่าวมาใช้ในสยาม ในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านจากรัฐจารีตประเพณีไปสู่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เวลานั้นเองพลเมืองเริ่มทวีความสำคัญ ฝ่ายรัฐจำเป็นต้องดูแลจัดการด้วยศาสตร์แนวใหม่ เช่น การสำรวจสำมะโนครัว หรือการลงทะเบียนเกิด-ตาย เป็นต้น “นามสกุล” จึงดูเหมือนจำเป็นสำหรับรัฐสมัยใหม่ด้วยเหตุประการนี้ แต่สำหรับองค์ประมุขแล้ว นามสกุลเป็นยิ่งกว่าอัตลักษณ์ของประชาชนแบบแผนใหม่ที่เพิ่มเติมขึ้นเพื่อประโยชน์ในการบริหารราชการแผ่นดิน การชานานนามสกุลยังเป็นเครื่องมือสนองอุดมการณ์ของชนชั้นปกครองว่า ตนนั้นนำพาความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศชาติอีกด้วย ความพยายามดังกล่าวกลับสถาปนาครอบครัวแบบปิตาธิปไตยขึ้นมา พร้อมกับการสร้างอัตบุคลชาย (Male Subject) ขึ้นอีกด้วย ผ่าน “กระบวนการสร้างภาพสะท้อนตัวตน” ด้วยกำเนิดของการสืบวงศ์ตระกูลทางฝ่ายชาย (Paternal Genealogy) ตามคำนิยามการเกิดขึ้นของปิตาธิปไตยของอิริกาเรย์ การบัญญัติให้นามสกุลสืบทอดไปตามญาติสายฝ่ายชาย พร้อม ๆ กับการสืบทอดสัญชาติไทยแล้วทำให้ญาติฝ่ายหญิงตกเป็นวัตถุ และหญิงโสัดต้องหลุดออกไปจากความเป็นคนไทย ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับลูกชายจึงเป็นการจัดองค์กรทางสังคมชนิดใหม่ กล่าวคือ ครอบครัวแบบปิตาธิปไตยได้ถูกสถาปนาขึ้นไปพร้อมกับการสร้างอัตบุคลชายที่ให้ความสำคัญต่อการลำดับอาวุโสอีกด้วย

นอกจากนี้ นามสกุลยังมีหน้าที่รองรับสำนึกของรัฐจารีตในอดีต ที่ยังพยายามตรึงคนไว้ตามลำดับช่วงชั้นภายในสังคมที่มีโครงสร้างสูงต่ำ แม้คนทุกคนในชาติจะมีนามสกุลก็ตาม แต่นามสกุลจึงได้สร้างให้อัตบุคลชายนั้นเกิดความแตกต่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างที่มีตามชาติกำเนิด ความพยายามขององค์ประมุขให้เกิดนามสกุลที่เรียกว่า “นามสกุลพระราชทาน” เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการเข้าแทรกแซงระบบนามของคนที่ไปตามที่ใช้เป็นกฎหมาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงกลุ่มคนอันสูงศักดิ์หรืออภิสิทธิชนในยุคสมัยหนึ่ง แต่ก็มี ความพยายามอำพรางความแตกต่างด้วยความเท่าเทียมกันในทางกฎหมาย นอกจากนั้นแล้ว นามสกุลยังได้เป็นเครื่องมือสืบสอดระบบอุปถัมภ์อันเป็นสาร์ตละของสังคมไทยมาแต่อดีต ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้-พระราชทาน-ประทานนามสกุลกับผู้รับนามสกุลนั้นไปใช้ ถูกแสดงผ่านธรรมเนียมใหม่แบบนี้ได้อย่างแนบเนียน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

References

- [1] Irigaray, L. (1985). *Speculum of the other woman*. Cornwell University Press.
- [2] Whitford, M. (1991). *Luce Irigaray: Philosophy in the feminine*. Routledge
- [3] Smith, A. M. (2015). Subjectivity and subjectivation. In L. Disch & M. Hawkesworth (Eds.), *The Oxford handbook of feminist theory*. (pp. 955-972). Oxford University Press.

- [4] Stark, H. (2017). *Feminist theory after Deleuze*. Bloomsbury Academic.
- [5] Rosi Braidotti, R. (2017). Sexual difference theory. In A. M. Jaggar & I. M. Young (Eds.), *A companion to feminist philosophy*. (pp. 298-306). Wiley.
- [6] Carol, C. (2019). Luce Irigaray on women and natural law. In J. Crowe (Ed.), *Research handbook on natural law theory*. (pp. 236-251). Edward Elgar.
- [7] Irigaray, L. (1991). *The irigaray reader*. Basil Blackwell.
- [8] Irigaray, L. (1993). *Sexes and genealogies*. Columbia University Press.
- [9] Meuchubot, W. (2001). *The various matters of surname*. Palace Lovers Club. (In Thai)
- [10] Mangkut, T. (2018). Irigaray's reading. *Thammasat University Archives Bulletin*, 21(1), 90-95. (In Thai)
- [11] Sarup, M. (1993). *Post-structuralism and postmodernism*. Harvester Wheatsheaf.
- [12] Vajiravudh, King. (1972). Compared surnames with Chinese clan names. In S. Laawkulsang (Ed.) *Misellaneous Essay: The Royal Writing in King Vajiravudh*. (pp.75-90). Slipabhannakan. (In Thai)
- [13] Shigetomi, S. (2012). The concept of family and its meaning in Thai history. In Y. Hayami, J. Koizumi, C. Songsamphan, & R. Tosakul (Eds.), *The family in flux in Southeast Asia: Institution, ideology*. (pp. 29-36). Kyoto University Press.
- [14] Wongyannawa, T. (2018). Policing the imagined family and children in Thailand: From family name to emotional love. In P. Phasuthanchat (Ed.), *Imagined family: A Critique of community, government and state*. (pp. 33-79). Illumination. (In Thai)
- [15] Sattayanurak, A. (1995). *Changing in worldviews of Thai leaders from the reign of King Rama IV to 1932*. Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- [16] Suklarpkit, S. (2018). *One husband and one wife: Family colonialism in Siam*. Matichon. (In Thai)
- [17] Loos, T. (2002). *Subject Siam: Family, law, and colonial modernity in Thailand*. Silk Worm Books.
- [18] Winichakul, T. (2003). What kind of condition is called civilization? When Siamese elites during the reign of King Rama V sought their own status through travels and museums both inside and outside the country. *Political Science Journal*, 24(2), 1-66. (In Thai)
- [19] Anderson, B. (2009). *Imagined communities: Reflection on the origin and spread of nationalism*. The foundation for the promotion of social science and humanities textbooks project. (In Thai)
- [20] Wongyannawa, T. (2019). Introduction: When blindness touches the "Nation" of the West. In P. Phasuthanchat (Ed.), *When is a nation?* (pp. 17-77). Illumination. (In Thai)
- [21] Skinner, W. G. (1986). *Chinese society in Thailand: An analytical history*. Social sciences and humanities textbook project foundation. (In Thai)

- [22] Royal Speech and Royal Advice of His Majesty King Vajiravudh. (1958). In *a memorial at the royal cremation ceremony of M.C. Sukprarop Kamalasana* (12 January, pp.30-35) Bangkok: Prachan Printing. (In Thai)
- [23] Karim, W. J. (2004). Bilateralism and gender in Southeast Asia. In S. Taweessit (Ed.), *Gender: Challenging the body, searching for identity*. (pp. 79-123). Center for Women's Studies, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- [24] Barnard, A. (2022). *History and theory in anthropology*. Cambridge University Press.
- [25] Duplatre, L. (1990). *Status of married women in Thailand*. Thammasat University Press. (In Thai)
- [26] Eawsriwong, N. (2005). *The difficulty of being*. Arts and Culture. (In Thai)
- [27] NRT. R.6 M.47.2/318 Nai Prayoon, the son of Phra Pipatbhumipaak (Som Bunnag) used to use the surname of his uncle, Saranukorn, and requested to change his surname to Bunnag. (In Thai)
- [28] Damrong Rajanubhab, Prince (1998). *The letters between two princes Vol.8*. Teachers Council. (In Thai)
- [29] NRT. R.6 N.47/2 Chao Phraya Phasakornwong had sent a letter to the surname registration official: The story of the Bunnag family family and the heirs who will righted to use this surname. (In Thai)
- [30] Bunnag, P. (2020). *Love body, fight for right*. Matichon. (In Thai)
- [31] NRT. R.6 M. 47.2/212 Deputy Apostle Khun Sarananubribarn asked to withdraw the royal bestow surname because his son, Second Lieutenant Thonglor, was given the royal bestow surname, Sukasut. (In Thai)